

MATEUSZ ZAJDA

BADANIE WPŁYWU AKTÓW
TERRORYZMU INDYWIDUALNEGO
NA STAN BEZPIECZEŃSTWA
W PAŃSTWIE NA PODSTAWIE
WYBRANYCH ZAMACHÓW

ABSTRAKT

Terroryzm jest dla współczesnego świata jednym z najpoważniejszych zagrożeń. Nowoczesne techniki i narzędzia stosowane przez terrorystów czynią ataki coraz bardziej spektakularnymi, a wykorzystanie siły oddziaływania mediów pozwala terrorystom wpływać na psychikę społeczeństwa. Terroryzm jest zjawiskiem nieprzewidywalnym, o czym świadczą problemy ze zdefiniowaniem jego istoty oraz różnorodność motywów i metod działania terrorystów. Odmienne mogą być także cele ataków terrorystycznych, ofiarami działań terrorystów mogą być przypadkowe lub ściśle określone osoby, co powoduje, że obecnie nikt nie może czuć się w pełni bezpiecznie. Akty terroryzmu indywidualnego, mimo, iż skierowane są przeciwko konkretnym osobom, istotnie oddziałują na stan bezpieczeństwa całego państwa. Mogą wywoływać różne reakcje społeczeństwa, począwszy od poczucia strachu, aż po akty agresji.

Słowa kluczowe: terroryzm, bezpieczeństwo, zagrożenia, państwo

ABSTRACT

Terrorism is one of the most serious dangers in our present world. Modern techniques and tools used by terrorists make the attacks significantly more spectacular. Also the role of the media is consciously used by attackers as a form of threat, which affects people's psyche. Terrorism is an unpredictable phenomenon that is not easy to describe or define mainly due to the fact that terrorist's motives and methods of action vary. As the aims of terrorist attacks differ and victims may be random or specified, no one can feel safe anymore. The acts of individual terrorism, despite the fact that aimed at specific people, affect the sense of security of the whole nation and may cause various and unexpected reactions of society, from creating the sense of fear to acts of aggression.

Keywords: terrorism, security, dangers, country

PRZYCZYNY TERRORYZMU

Terroryzm może przybierać różne formy, terroryści posługują się różnymi metodami i narzędziami, odmienne mogą być także przyczyny angażowania się w działalność terrorystyczną, motywacje, cele oraz profile psychologiczne terrorystów. Takie zróżnicowanie zjawiska terroryzmu sprawia, że niemożliwe jest jego generalizowanie, budowanie konkretnych modeli.

Ważną kwestią jest prowadzenie ciągłych badań nad psychologią terroryzmu, pozwalających poznać motywacje działań terrorystów oraz cechy ich osobowości, by w przyszłości móc skutecznie walczyć z tym zjawiskiem.

MOTYWACJE DZIAŁANIA TERRORYSTÓW

Literatura pozwala wyróżnić sześć zespołów motywacyjnych działań terrorystycznych, do których należą:

- zaistnienie w świadomości społeczeństwa,
- potrzeba nękania,
- chęć zemsty,
- potrzeba wymuszenia konkretnych postaw,
- przewyciężenie wroga,
- dążenie do unicestwienia.¹

Potrzeba zaistnienia w świadomości społecznej jest jedną z najpowszechniejszych motywacji dla terrorystów, którzy pragną dokonać niezwykłych czy-

---

1 B. Hołyst, *Terroryzm Tom 1*, op. cit., s. 267-270.

nów, o dużej skali oddziaływania, zyskując przy tym rozgłos. Dla większości terrorystów istotne jest zdobycie popularności, dlatego tak ważną rolę w tej kwestii odgrywają media, szeroko komentujące wszelkie akty terrorystyczne. Motywacja chęci dowartościowania często wiąże się z motywacją chęci zastraszenia społeczeństwa.

Potrzeba nękania to typowa motywacja terrorystów – psychopatów, którzy czerpią przyjemność i satysfakcję z prześladowania innych, co prowadzi do zastraszenia ofiary.

Niejednokrotnie motywacją terrorystów jest chęć zemsty za autentyczne lub urojone krzywdy.² Działania odwetowe często powodują śmierć niewinnych osób, które przynależą do wrogiej dla terrorystów grupy lub społeczności.

Działania terrorystyczne często mają na celu wymuszenie na określonych osobach, bądź ich grupie konkretnych działań, zgodnych z interesami terrorystów, polegających na wykonaniu określonych czynności lub ich zaniechaniu.

Zamachy terrorystyczne podejmowane by przewyciężyć wroga należą do działań militarnych. Ich celem może być zastraszenie przeciwnika, osłabienie go, a w konsekwencji zadanie ostatecznej klęski.

Niektórzy terroryści dążą do unicestwienia, czyli doprowadzenia do fizycznej zagłady określonej zbiorowości. W tym przypadku ofiarami często są przypadkowe osoby, eliminowane ze względu na przekonania religijne, pochodzenie, przynależność do danej zbiorowości.

Pełne zrozumienie istoty terroryzmu, jego mechanizmów oraz konsekwencji społecznych wymaga poznania indywidualnych motywów działania konkretnych osób, które stały się terrorystami. Ogólnie motywy działania terrorystów można podzielić na:

- motywy zewnętrzne,
- motywy wewnętrzne.³

Motywy zewnętrzne mają źródło w środowisku zewnętrznym. Działalność terrorystyczna silnie wiąże się z otoczeniem i panującymi w nim konfliktami społecznymi.

Najczęstszym motywem w ramach tej grupy jest frustracja, będąca efektem niemożności zaspokojenia potrzeb w danym otoczeniu. W niektórych

---

2 Ibidem, s. 268.

3 A. Biela, D. Bryk, G. Kida, M. Wołóńciewicz, *Psychologiczne uwarunkowania terroryzmu jako zjawiska globalnego* [w:] *Terroryzm – dawniej i dziś*, (red.) P. Jaroszyński, ks. P. Tarasiewicz, I. Chłodna, M. Smoleń - Wawrzusiszyn, Fundacja „Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej” i Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 246.

środowiskach znacznie ograniczony jest dostęp do pewnych dóbr. Nierzadko jest on uzależniony od przynależności do określonych grup etnicznych, czy religijnych. W takiej sytuacji terroryzm jest pewnego rodzaju reakcją na nierówność społeczną, poczucie krzywdy i bezsilność w dochodzeniu należących się praw.

Innym zewnętrznym motywem działania terrorystów jest doświadczanie biedy i brak perspektyw na przyszłość. Brak możliwości realizacji swoich celów, wywołany ograniczeniami ekonomicznymi może silnie oddziaływać na psychikę.

Bycie członkiem mniejszościowej grupy społecznej, życie w ubóstwie, brak zrozumienia w społeczeństwie nie czynią z człowieka od razu terrorysty. Obok zewnętrznych uwarunkowań, niezwykle ważne są wewnętrzne czynniki, wpływające na zachowania i postawy człowieka.

Motywy wewnętrzne wynikają z osobistych uwarunkowań terrorysty, wiążą się ściśle z jego osobowością i wpojonym systemem wartości.

Współcześnie dąży się do wyselekcjonowania charakterystycznych cech i postaw ludzi, które pozwoliłyby z dużym prawdopodobieństwem wytypować wśród społeczeństwa potencjalnych terrorystów.

Z uwagi na brutalność zachowań, brak skrupułów, terrorystom przypisuje się psychopatyczne cechy. Badania jednak dowodzą, że działania terrorystów znacznie różnią się od zachowań psychopatów. Podstawowa różnica wynika ze sposobu doboru ofiar, w odniesieniu do aktów terrorystycznych najczęściej ofiarami są przypadkowe osoby, natomiast ofiary morderców psychopatycznych są dokładnie dobierane.

Terrorysty najczęściej przekonani są, że działają w słusznej sprawie, czują pewnego rodzaju misję, którą usprawiedliwiają dokonane zbrodnie. Uważają, że walka, którą prowadzą jest ich obowiązkiem.

Przyczyną działań terrorystów bywa często niezadowolenie z obecnej sytuacji, odczuwanie potrzeby jej zmiany oraz niemożność jej dokonania. Taki stan rzeczy może budzić poczucie niesprawiedliwości, nienawiść do władzy i społeczeństwa.

Akty terroryzmu są pewnego rodzaju buntem, mają pokazać siłę oraz determinację terrorystów w walce o swoje cele, a także wywołać lęk u osób, które mogłyby stanąć na drodze do realizacji tych celów.

Częstym motywem działania terrorystów jest także chęć zwrócenia na siebie uwagi lub zdobycia uznania.

OSOBOWOŚĆ TERRORYSTÓW

Nikt nie rodzi się terrorystą, można jednak doszukiwać się pewnych predyspozycji osobowościowych, które w określonych sytuacjach mogą istotnie wpływać na sposób zachowania. Zasadniczo każdy przeciętny człowiek, który znajdzie się w określonych warunkach lub okolicznościach może stać się terrorystą.⁴ Cechy osobowościowe mogą silnie się rozwinąć w pewnych sytuacjach, na przykład podczas uczestnictwa w konfliktach i przeobrazić w agresywne zachowania.

Terrorysty nie należą z reguły do osób o silnych zaburzeniach osobowościowych. Trudnym zadaniem jest zatem wskazanie takich cech charakteru, które byłyby dla nich typowe. Do cech osobowościowych, które mogłyby charakteryzować terrorystę literatura zalicza:

- determinację,
- pełne oddanie się sprawie,
- skłonność do poświęceń,
- przekonanie o słuszności podejmowanych działań,
- wysoki poziom agresji,
- brak umiejętności rozwiązywania konfliktów w sposób pokojowy,
- wiarę w sukces,
- stałość poglądów,
- umiejętność przekonania innych do swoich racji,
- kreatywność,
- umiejętności organizacyjne,
- charyzmę,
- odporność na stres,
- emocjonalną stabilność,
- rozsądek,
- podejrzliwość,
- skłonność do irytacji, drażliwość,
- elastyczność w działaniach,
- wolę doskonalenia się.⁵

Inaczej wygląda sytuacja w przypadku terrorystów – samobójców. Są to osoby chore psychicznie, o zaburzonej osobowości. Najczęściej wyrastają oni

---

4 K. Wolak, *Osobowość terrorysty (?)* [w:] *Terroryzm. Materiały z sesji naukowej. Toruń 11.04.2002*, (red.) V. Kwiatkowska – Darul, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, s. 63.

5 T. Białek, *Terroryzm manipulacja strachem*, op. cit., s. 128-129, R. Wierziński, *Portret psychologiczny terrorysty z kręgu fundamentalizmu islamskiego* [w:] *Katastrofy naturalne*

w środowiskach, w których panuje kult martyrologii, obecna jest przemoc i nienawiść.⁶

Każdy typ terrorysty posiada pewne indywidualne cechy osobowości, które decydują o motywach jego działania, stosowanych narzędziach i technikach oraz sposobie postrzegania go przez społeczeństwo, co prezentuje Tabela 1.

TABELA 1. TYPY TERRORYSTÓW I CHARAKTERYSTYCZNE CECHY ICH OSOBOWOŚCI

Typ terrorysty	Cechy osobowości charakterystyczne dla danego typu
Terrorysta – ideolog	Wierzący, działający w imię idei lub Boga, nietolerancyjny, uparty, oddany grupie, lojalny, posłuszny, wierny systemowi wartości, głoszący potrzebę zmian.
Terrorysta – żołnierz	Nakierowany na cele polityczne, żądny władzy, szukający rozgłosu, uzbrojony, zły, przerażający, agresywny.
Terrorysta – psychopata	Egocentryczny, szaleniec, bezlitosny, fanatyczny, brutalny, nieludzki, bezrefleksyjny, nieprzewidywalny.
Terrorysta – desperat	Zdesperowany, zdeterminowany, ofiara systemu politycznego, bezkompromisowy, bezsilny, irracjonalny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie T. Kubik, M. Kossowska, *Reprezentacje poznawcze terrorysty i ich indywidualne uwarunkowania*, „Psychologia Społeczna”, 2007, nr 2, s. 134-140.

Cechy osobowościowe terrorystów wpływają także na funkcje, jakie pełnią w organizacji. Inną osobowością będzie się charakteryzował przywódca grupy, a inną szeregowy wykonawca. Nie można jednak pominąć cech wspólnych dla wszystkich członków organizacji terrorystycznych, którymi są niewątpliwie odwaga, stanowczość i bezwzględność działań.

Przywódca musi posiadać przede wszystkim umiejętności perswazyjne, by wpływać na postawy pozostałych członków organizacji. Musi to być człowiek o dużej charyzmie, by zapewnić sobie oddanie i lojalność osób, którym przewodzi. Lider ma zasadniczy wpływ na sposób funkcjonowania grupy. Przywódca kierujący organizacją w sposób autorytarny, agresywny będzie wzmacniał agresję całej grupy względem innych.⁷

i cywilizacyjne. Terroryzm współczesny. Aspekty polityczne, społeczne i ekonomiczne, (red.) M. Żubera, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Gen. T. Kościuszki, Wrocław 2006, s. 62.

⁶ B. Hołyst, *Terroryzm Tom 1*, op. cit., s. 831.

⁷ Ibidem, s. 768.

Szeregowy członek organizacji terrorystycznej, wykonujący rozkazy przywódcy to najczęściej osoba niezdecydowana, zagubiona, nie potrafiąca samodzielnie podejmować decyzji i podatna na wpływy innych. Osobowość szeregowych terrorystów najczęściej jest kształtowana poprzez system szkoleń, które pozwalają uformować ich postawy i przekonania. Szkolenia mają na celu przede wszystkim zmianę sposobu myślenia, wywołanie poczucia lęku, chęci zemsty za doznane krzywdy. Powodują utratę własnej tożsamości, na rzecz tożsamości grupowej oraz wpływają na poczucie identyfikacji z grupą i obowiązek lojalności wobec jej członków. Poddawanie kandydatów na członków grupy psychicznym manipulacjom pozwala uzyskać pełną kontrolę nad ich umysłami. Członkowie grup terrorystycznych izolowani są od reszty społeczeństwa, co wzmacnia więzi w grupie. Zaangażowanie to dodatkowo jest intensyfikowane różnego rodzaju gratyfikacjami oraz wsparciem emocjonalnym. Ponadto ugrupowania terrorystyczne, zwłaszcza te największe zapewniają sobie lojalność członków poprzez zastraszenie oraz egzekucję ewentualnych zdrajców.

Terrorystyci często kreują swój własny świat. Są osobami zamkniętymi w sobie, ale agresywnymi względem otoczenia.⁸ Uważają, że organizacja, do której należą, jest lepsza od pozostałych.

Zaburzenia emocjonalne powodują, że terrorystyci nie potrafią dostrzec różnicy między dobrem i złem. Nie postrzegają oni swoich działań jako niemoralnych, przemoc uzasadniają koniecznością dokonania radykalnych zmian, by przeciwstawić się złu.

Terrorystyci żyją przyszłością, skupiają się na osiągnięciu odległego celu, jakim jest triumf nad przeciwnikiem.⁹

AKTY TERRORYZMU INDYWIDUALNEGO

Terroryzm indywidualny, obejmuje działania terrorystyczne skierowane przeciwko konkretnym osobom.

Ofiarami tego rodzaju ataków mogą stać się nie tylko wpływowe osoby, zajmujące kierownicze stanowiska, czy członkowie władzy, ale także każdy członek grupy, uważanej za wroga. Zamachy mogą być również skierowane przeciwko cywilom, którzy reprezentują poglądy sprzeczne z interesem organizacji terrorystycznej.

---

8 J. Sielski, *Osobowość fundamentalistyczna i fanatyczna opoką działań terrorystycznych* [w:] *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, (red.) K. Kowalczyk, W. Wróblewski, Adam-Marszałek, Toruń 2006, s. 107-114.

9 B. Hoffmann, *Oblicza terroryzmu*, op. cit., s. 161.

Atak ma najczęściej dla terrorystów znaczenie symboliczne, a ofiara uosabia potępiane przez nich zachowania lub zwalczany system.

Ofierze działań terrorystycznych często przypisywana jest wina, a zamach traktowany jest jako kara za prowadzoną działalność i akt sprawiedliwości. Sprawcy takiego ataku często wydają oświadczenie, w którym wyjaśniają wybór celu i przyczyny dokonania zamachu.¹⁰

ETIOLOGIA ZACHOWAŃ TERRORYSTYCZNYCH

W przypadku terroryzmu indywidualnego ofiarami nie są przypadkowe, lecz ściśle określone osoby, dlatego też niezwykle ważne jest określenie etiologii zachowań terrorystycznych, czyli zespołu przyczyn składających się na ich powstanie.¹¹

Jedną z przyczyn mogących istotnie wpływać na wrogość względem innych osób, a w skrajnych przypadkach prowadzić do aktów przemocy bądź terroryzmu, są uprzedzenia, czyli niechęć wobec jakiejś grupy lub jej członków.¹² Uprzedzenia często bywają przyczyną dyskryminacji i fałszywego postrzegania rzeczywistości, braku obiektywizmu. Uprzedzenia mogą powstawać w wyniku silnych negatywnych emocji, takich jak nienawiść, lęk, przykrych doświadczeń, mogą być także wynikiem pogardy, czyli przekonania o wyższości nad innymi.¹³

Istotną kwestią, mającą wpływ na postrzeganie innych osób jest tolerancja. Źródłem nietolerancyjnego zachowania może być ignorancja, poczucie odmienności, a także niepokój i strach przed utratą dotychczasowej pozycji i przysługujących z tego tytułu przywilejów. Nietolerancji dodatkowo sprzyja schematyczne pojmowanie świata i brak akceptacji dla tego, co jest sprzeczne z przyjętym przez grupę ładem społecznym. Tego rodzaju poglądy i obawy mogą wywoływać agresywne zachowania względem osób, stanowiących realne, bądź potencjalne zagrożenie.¹⁴

Niektóre osoby decydują się na dokonanie aktów terroryzmu indywidualnego z powodu poczucia alienacji, wyobcowania, niezrozumienia innych, czują się obco w środowisku, w którym żyją. Ich ofiarami najczęściej są osoby wywołujące negatywne skojarzenia.

---

10 B. Hołyst, *Terroryzm Tom 1*, op. cit., s. 405-407.

11 *Mały słownik języka polskiego*, (red.) S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 167.

12 T. D. Nelson, *Psychologia uprzedzeń*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 25.

13 B. Hołyst, *Terroryzm Tom 1*, op. cit., s. 151.

14 Ibidem, s. 158.

U osób, które dokonują aktów terroryzmu indywidualnego często obserwuje się zaburzenia osobowości oraz występowanie cech narcystycznych, wykształconych już w okresie dzieciństwa. Jednostki takie uważają, że cały świat został stworzony, by zaspakajać ich indywidualne potrzeby, nie akceptują sprzeciwów i odmiennego pojmowania rzeczywistości.¹⁵ Osoby takie skłonne są do manipulowania otoczeniem i instrumentalnego traktowania innych.

TERRORYZM A STAN BEZPIECZEŃSTWA

Życie i zdrowie każdej istoty jest najcenniejszym darem i powinno być szczególnie chronione.

Potrzeba bezpieczeństwa, rozumianego jako zapewnienie jednostce przetrwania i swobodnego jej rozwoju,¹⁶ zaliczana jest do podstawowych potrzeb człowieka i powinna być zaspakajana w pierwszej kolejności.

Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom należy do głównych obowiązków władzy państwowej. Rozwój terroryzmu powoduje spadek zaufania do ugrupowań rządzących i służb odpowiedzialnych za walkę z tym zjawiskiem, sprawia, że ludność nie czuje się bezpiecznie w dotychczasowym środowisku.

Ważne jest, by społeczeństwo również potrafiło samo zapewnić sobie bezpieczeństwo. Każdy obywatel może pomóc państwu i odpowiednim służbom w zapobieganiu aktom przemocy, przestępstwom, a nawet zamachom terrorystycznym, dlatego ważne jest zachowanie czujności w każdej sytuacji. Uświadomienie sobie istniejących zagrożeń i oswojenie z możliwością udziału w ataku terrorystycznym, jako potencjalna ofiara, pozwala w sposób racjonalny oceniać każdą sytuację, ograniczyć wybuch paniki, a tym samym zwiększyć bezpieczeństwo.¹⁷

Działania terrorystyczne silnie oddziałują na psychikę i poczucie bezpieczeństwa obywateli, budzą grozę i strach. Ludzie obawiają się, że mogą stać się przypadkową ofiarą zamachu terrorystycznego, co może paraliżować ich normalne życie. Nauki społeczne często nazywają obecny okres cywilizacyjny „Epoką Lęku”.¹⁸

Upowszechnianie informacji o atakach przez media dodatkowo wzmacnia wpływ grup terrorystycznych na społeczeństwo. Bez udziału mediów działa-

---

15 Ibidem, s. 165-166.

16 *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI w. Wyzwania i strategie*, (red.) R. Jakubczak, J. Flis, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2006, s. 15.

17 T. Białek, *Terroryzm manipulacja strachem*, op. cit., s.232.

18 S.E. Hobfoll, *Stres, kultura i społeczność*, GWP, Gdańsk 2006, s. 16.

nia terrorystów miałyby mniejszą siłę oddziaływania, ograniczającą się wyłącznie do bezpośrednich ofiar.¹⁹

Pomimo faktu, iż społeczeństwo ponosi najwyższe koszty związane z atakami terrorystycznymi, często obywatele nie przeciwstawiają się temu zjawisku. Aby móc skutecznie walczyć z terroryzmem, ważne jest, by społeczeństwo zrozumiało zagrożenia, jakie powodują zamachy terrorystyczne i przyjmowało postawę, w której brak jest akceptacji dla tego rodzaju działań.

Dynamiczny rozwój metod oraz zasięgu działania terroryzmu sprawia, że ma on obecnie istotny wpływ nie tylko na stan bezpieczeństwa obywateli konkretnego państwa, ale na cały ład międzynarodowy.²⁰

ZABURZENIA U OFIAR ZAMACHÓW TERRORYSTYCZNYCH

Zamachy terrorystyczne bardzo silnie oddziałują na osoby, które stały się ich przypadkowymi ofiarami. Mogą powodować nie tylko fizyczne obrażenia ciała, ale przede wszystkim silnie wpływać na zdrowie psychiczne. Emocje wyrażane przez ofiary zamachów terrorystycznych zależą przede wszystkim od indywidualnej oceny ataku oraz jego konsekwencji.

Ofiarami działań terrorystycznych są nie tylko osoby, które stały się bezpośrednimi poszkodowanymi w wyniku ataków, ale także ich bliscy, przyjaciele, służby niosące pomoc oraz wszyscy członkowie społeczeństwa. Rozmiar indywidualnych szkód, także psychospołecznych wywołanych działaniami terrorystycznymi zależy od charakteru uczestnictwa w zamachu.

Głównym skutkiem ataków terrorystycznych jest wzrost poczucia zagrożenia w społeczeństwie i jego destabilizacja. Strach pozwala terrorystom zdobyć kontrolę i dominować nad innymi. Lęk przed terroryzmem odczuwają nie tylko społeczeństwa, które doświadczyły ataków terrorystycznych, ale także te, których terroryzm bezpośrednio nie dotknął.

U ofiar zamachów terrorystycznych może pojawić się tak zwany „syndrom pourazowy”, objawiający się między innymi odczuwaniem lęku przed śmiercią, depresją, spadkiem aktywności.²¹

Ofiarom zamachów terrorystycznych mogą towarzyszyć skrajne zachowania, niektórzy izolują się od ludzi, stają się bezradni, a inni reagują nadmierną impulsywnością i skłonnością do agresji.

---

19 B. Hoffmann, *Oblicza terroryzmu*, op. cit., s. 126.

20 T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy*, op. cit., s. 42.

21 B. Hołyst, *Terroryzm Tom 1*, op. cit., s. 1075.

Zdarzenia traumatyczne, w tym zamachy terrorystyczne niewątpliwie mają ogromny wpływ na funkcjonowanie jednostki w społeczeństwie. Ofiary ataków terrorystycznych często stają się nieufne, podejrzliwe, co powoduje pogorszenie kontaktów z innymi ludźmi.

Działania terrorystów, zwłaszcza te, które powodują śmierć wielu osób, mogą wywoływać zbiorową histerię, a także reakcję w postaci ucieczki, powodując masowe migracje z zagrożonych obszarów.

Zamachy terrorystyczne mogą również wpływać na funkcjonowanie procesów umysłowych, a także mechanizmów fizjologicznych.²² Ofiary mogą mieć problemy z koncentracją, pamięcią, co może negatywnie wpłynąć na ich życie zawodowe.

Zdarza się, że ofiary winią siebie za zaistniałą sytuację, popadają w przygnębienie, tracą chęć do życia. Trauma, jaką wywołuje zamach terrorystyczny może skutkować ciągłym przeżywaniem tego wydarzenia. Koszmarne sny oraz dręczące wspomnienia destabilizują ofiarom dotychczasowe życie.

Ofiary zamachów terrorystycznych często reagują odseparowaniem się, w obawie przed kolejnymi możliwymi atakami. Ma to negatywny wpływ także na gospodarkę, może powodować spadek zainteresowania podróżami lotniczymi, uczestnictwem w masowych imprezach, dokonywaniem zakupów w centrach handlowych.²³

Działania terrorystyczne, w których stosowana jest przemoc mogą uruchomić specyficzną spiralę zła i nienawiści. Doznane krzywdy mogą wywoływać uczucie nienawiści i pragnienie zemsty.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH ZAMACHÓW TERRORYSTYCZNYCH

ATAK NA BRYTYJSKIEGO ŻOŁNIERZA LEE RIGBY 22 MAJA 2013 ROKU

Lee Rigby urodził się w Crumpsall w lipcu 1987 roku. Żołnierz służył w armii od 2006 roku, w Drugim Strzeleckim Pułku Piechoty oraz w szeregach wojskowej orkiestry. Dwukrotnie brał udział w misjach w Afganistanie. Przed śmiercią pracował w pułkowym dziale werbunku.²⁴

Do ataku na 25 – letniego żołnierza doszło w dniu 22 maja 2013 roku w pobliżu wojskowych koszar, w dzielnicy Woolwich, położonej we wschod-

---

22 Ibidem, s. 1078.

23 Ibidem, s. 1071.

24 <http://swiat.newsweek.pl/dozywocie-za-brutalne-morderstwo-lee-rigby-wielka-brytania-newsweek,artykuly,281265,1.html> (data odczytu: 20.05.2014).

niej części Londynu. Lee Rigby w chwili zamachu ubrany był w strój cywilny i nie był uzbrojony. Zginął wracając z londyńskiego Tower do koszar. Żołnierz został najpierw potrącony samochodem, a następnie zadano mu liczne rany rzeźniczym tasakiem i próbowano odciąć głowę. Zwłoki mężczyzny przeciągnięto na środek ulicy, by były widoczne dla innych przechodniów. Lee Rigby osierocił 2 – letniego syna.²⁵

Sekcja zwłok żołnierza wykazała, że bezpośrednią przyczyną jego śmierci były liczne rany cięte.

Zabójstwa dokonali 22 – letni Michael Adebowale oraz 28 – letni Michael Adebolajo. Michael Adebowale, mieszkający w Romford we wschodniej części Londynu oraz Michael Adebolajo z Greenwich, w południowo – wschodnim Londynie wywodzą się z rodzin nigeryjskich imigrantów. Wychowani zostali zgodnie z katolicką wiarą, jednak później przeszli na islam.

Sprawcy zabójstwa nie próbowali uciekać z miejsca zbrodni, prowadzili rozmowy z postronnymi osobami w oczekiwaniu na przybycie Policji. Świadkowie zdarzenia twierdzą, że przed dokonaniem morderstwa zabójcy wznosili okrzyki na cześć Allaha, uznając jego wielkość i pozwalali filmować się przypadkowym przechodniom. Jeden z napastników, chcąc zginąć śmiercią męczeńską, rzucił się w kierunku przybyłych policjantów. Obaj zamachowcy zostali postrzeleni przez policję.

Zamachowcy nie przyznali się do popełnionej zbrodni, uważali siebie za żołnierzy Allaha, a swoje działanie tłumaczyli odwetem za zbrojną interwencję brytyjską w krajach muzułmańskich.

Lee Rigby pochowany został zgodnie z honorami wojskowymi. W pogrzebie żołnierza oprócz bliskich, dowódców i żołnierzy służących w tej samej jednostce, wziął udział także premier David Cameron oraz burmistrz Londynu Boris Johnson.²⁶

Zamach na Lee Rigby uważany jest za akt islamskiego terroru, wywołany pobudkami natury politycznej i religijnej. Nie do końca sprecyzowano jednak, czy brytyjski żołnierz stał się przypadkową ofiarą terrorystów, czy sprawcy zaplanowali już wcześniej na niego atak.

---

25 <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/zamordowany-zolnierz-to-dobosz-rigby-osierocil-2-letnie-go-synka,327916.html> (data odczytu: 23.05.2014).

26 <http://www.wprost.pl/ar/408073/Brytyjski-zolnierz-zamordowany-na-ulicy-Londynu-pochowany> (data odczytu: 29.04.2014).

ZAMACH NA BENAZIR BHUTTO 27 GRUDNIA 2007 ROKU

Benazir Bhutto urodziła się 21 czerwca 1953 roku w Karaczi. Jej ojciec, Zulfikar Ali Bhutto był założycielem Pakistańskiej Partii Ludowej, prezydentem, pierwszym, wybranym w demokratycznych wyborach premierem Pakistanu. W 1982 roku Benazir Bhutto objęła kierownictwo nad Pakistańską Partią Ludową. W latach 1988 -1990 oraz 1993 – 1996 pełniła funkcję szefa rządu. Była pierwszą kobietą, która objęła władzę w muzułmańskim kraju. W 1996 roku została oskarżona o korupcję i kwestionowanie uprawnień sił zbrojnych, zdymisjonowana, a w 1998 roku wyjechała na przymusową emigrację do Dubaju. Do odwołania rządu Benazir Bhutto przyczyniła się między innymi, podsłuchana przez służbę specjalną Pakistanu prywatna rozmowa szefowej rządu z premierem Indii Rajivem Gandhim, w której stwierdzali konieczność wzajemnej redukcji wojsk. Do Pakistanu była premier powróciła 18 października 2007 roku. Przyczyną jej powrotu była zapowiedź generała Perweza Musharrafa zakończenia swojej dyktatury w kraju oraz rozpisanie wyborów, w których Benazir Bhutto, jako przewodnicząca Pakistańskiej Partii Ludowej zamierzała kandydować. Ponadto generał Pervez Musharraf udzielił byłej szefowej rządu, jej mężowi i kilku opozycjonistom oskarżonym o korupcję, za czasów rządów partii Benazir Bhutto sądowej amnestii, co umożliwiło jej uczestnictwo w wyborach.

Zaraz po przybyciu byłej premier do Pakistanu pojawiły się pogłoski, że może jej grozić śmierć. Ostrzeżenia okazały się słuszne, gdyż już pierwszej nocy po wylądowaniu w kraju miał miejsce pierwszy zamach. W pobliżu konwoju, którym Benazir Bhutto jechała do Karaczi nastąpiły dwie eksplozje, w wyniku których zginęło około 130 osób, sama przewodnicząca Pakistańskiej Partii Ludowej nie odniosła obrażeń. Drugi zamach, w którym zginęła Benazir Bhutto nastąpił 27 grudnia 2007 roku w mieście garnizonowym przylegającym do Islamabadu, Rawalpindi, podczas wiecu politycznego Pakistańskiej Partii Ludowej, który kończył kampanię przed wyborami parlamentarnymi, rozpiśnianymi na styczeń 2008 roku. Kiedy przewodnicząca wychyliła się przez szybę w dachu swojego kuloodpornego samochodu, by pozdrowić licznie zebranych wyborców, w jej kierunku padły dwa strzały.²⁷

Ataku dokonał 15 – letni zamachowiec – samobójca, który następnie zdetonował ładunek wybuchowy, zabijając siebie i dwadzieścia osób znajdujących się w pobliżu.

---

²⁷ <http://www.pdf.edu.pl/text-samochod-w-ogniu-zamach-na-benazir-bhutto-1249> (data odczytu: 11.05. 2014).

28 grudnia 2007 roku odbyły się uroczystości pogrzebowe, ciało Benazir Bhutto złożono w grobie, w którym pochowano jej ojca.

Okoliczności śmierci byłej premier oraz dane zleceniodawcy zamachu nadal pozostają zagadką. Początkowo w mediach pojawiły się informacje, że Benazir Bhutto zginęła w wyniku postrzału w szyję i klatkę piersiową. Kolejnego dnia Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Pakistanu, w trakcie specjalnie zorganizowanej konferencji oświadczyło, że przyczyną śmierci byłej szefowej rządu było pęknięcie czaszki, powstałe na skutek uderzenia w samochód, podczas wybuchu ładunku.

Pervez Musharraf, ówczesny prezydent Pakistanu winą za zaplanowanie i przeprowadzenie zamachu obarczył Baitullaha Mehsuda, przywódcę talibskich rebeliantów z północy państwa, mającego związki z Al – Kaidą. Baitullah Mehsud deklarował jednak, że nie ma związku z zamachem na Benazir Bhutto i że zabijanie kobiet jest sprzeczne z przyjętym przez niego kodeksem honorowym. Pakistańscy talibowie ponadto niejednokrotnie walczyli z dyktaturą Perveza Musharrafa, zgadzali się z potrzebą dokonania zmiany władzy, co mogło wykluczać ich udział w zamachu.

Wersja oficjalna rządu dla wielu osób także pozostawała sprzeczna z faktycznymi wydarzeniami. Rodzina Benazir Bhutto oraz członkowie Pakistańskiej Partii Ludowej podejrzewali, że za zabójstwem byłej premier może stać Pervez Musharraf lub jego sojusznicy. Zwolennicy teorii, że to prezydent zlecił zabójstwo Benazir Bhutto uważali, że celowo umożliwił jej powrót do kraju i uczestnictwo w wyborach, by móc zastawić na polityczną rywalkę pułapkę.

Okoliczności zamachu były badane, na prośbę koalicji rządzącej w Islamabadzie, przez komisję Organizacji Narodów Zjednoczonych. W raporcie opublikowanym 15 kwietnia 2010 roku komisja oświadczyła, że Benazir Bhutto nie zapewniono wystarczającej ochrony, a państwowi urzędnicy, którzy wiedzieli o możliwości ataku na byłą premier nie przeprowadzili istotnych działań, które pomogłyby ująć zamachowców. Policja także dopuściła się licznych uchybień. Tuż po zamachu nie zabezpieczyła i nie zebrała dowodów, a miejsce zbrodni zmyła wodą. Komisja ustaliła także, że nie wykonano sekcji zwłok byłej premier, co uniemożliwiło poznanie prawdziwej przyczyny jej śmierci. Raport nie wskazał jednoznacznie winnych zamachu, ale podkreślił, że zabójstwa tego można było uniknąć. Nie wykluczył, że w atak na życie Benazir Bhutto mogli być zamieszani członkowie armii pakistańskiej i służb bezpieczeństwa. Raport komisji Organizacji Narodów Zjednoczonych wskazał ponadto, że Benazir Bhutto i Pervez Musharraf zawarli nieformalną ugo-

dę, na mocy której ówczesny prezydent miał umożliwić byłej szefowej rządu powrót do kraju i oczyścić z ciężących zarzutów. Jak wynika jednak z ustaleń raportu powrót przewodniczącej Pakistańskiej Partii Ludowej miał nastąpić dopiero po wyborach. W takiej sytuacji istnieje podejrzenie, że Pervez Musharraf mógł mieć coś wspólnego z zabójstwem politycznej rywalki w walce o władzę w Pakistanie.

Ostatecznie dopiero po wielu miesiącach od zabójstwa, Federalna Agencja Śledcza Pakistanu postawiła formalne zarzuty byłemu prezydentowi, Pervezowi Musharrafowi, oskarżając go o zabójstwo, ułatwienie zabójstwa oraz spisek kryminalny w celu dokonania zabójstwa i przekazała sprawę do sądu. Byłego prezydenta swoimi zeznaniami obciążały między innymi dwóch oficerów. W mediach pojawiły się nawet informacje, że były prezydent Pakistanu nakazał policji zmienić środki bezpieczeństwa dla Benazir Bhutto, a po zamachu dokładnie usunąć ślady zbrodni. Pervez Musharraf nie przyznał się do postawionych mu zarzutów.²⁸

OCENA WPLYWU WYBRANYCH AKTÓW TERRORYSTYCZNYCH NA STAN BEZPIECZEŃSTWA

Opisane powyżej akty terroryzmu indywidualnego miały niewątpliwie silny wpływ na stan bezpieczeństwa obywateli, psychikę i postawy lokalnej społeczności, a także na sytuację polityczną państw, których dotyczyły. Zarówno w samych atakach, jak i w incydentach, które miały miejsce po zamachach, zginęło wielu niewinnych ludzi.

Morderstwo dokonane na Lee Rigby ze względu na brutalność działań oraz przejaw islamskiego terroru szybko zwróciło uwagę mediów i opinii publicznej.

Zamach wywołał oburzenie społeczeństwa i przyczynił się do licznych incydentów, uznawanych za przejawy antyspołecznych uprzedzeń i dyskryminacji, w stosunku do muzułmanów oraz islamu. Najpoważniejszymi antyislamskimi incydentami było podpalenie mieszczącej się w Londynie muzułmańskiej szkoły z internatem oraz meczetu znajdującego się na terenie somalijskiego ośrodka dobroczynnego. Już kilka godzin po pogrzebie żołnierza doszło w meczecie Kanz Ul Iman Masjid w Tipton do wybuchu wypełnionej ostrymi odłamkami i gwoździemi bomby domowej roboty. Na szczęście w tym czasie nikt nie przebywał w meczecie.

---

²⁸ <http://fakty.interia.pl/swiat/news-pakistan-musharraf-formalnie-oskarzony-o-zabojstwo-bhutto,nId,1013732> (data odczytu: 12.04.2014).

Atak na brytyjskiego żołnierza wzbudził strach, nie tylko w obywatelach, ale także w przywódcach państw. Dotychczas islamscy terroryści posługiwali się najczęściej prymitywnymi, skonstruowanymi przez siebie ładunkami wybuchowymi. Zabójstwo Lee Rigby, z użyciem broni białej, może znaleźć wielu naśladowców i zwiększyć liczbę ataków o podłożu religijnym. Nagłośnienie zamachu w mediach może dodatkowo przyczynić się do podejmowania podobnych aktów indywidualnego terroru przez innych wyznawców Allaha. Niestety działaniom, takim jak zabójstwo Lee Rigby nie można praktycznie zapobiec, gdyż nie są one możliwe do przewidzenia.

Śmierć Benazir Bhutto pogrążyła wszystkich obywateli Pakistanu w żałobie i chaosie. Tłumy osób wyszły na ulice, podczas przejazdu żałobnego konduktu, by w ten sposób manifestować swój gniew i żal, z powodu zabójstwa byłej premier. Żałobny pochód skandował antyamerykańskie hasła oraz okrzyki przeciwko ówczesnemu prezydentowi Pakistanu Perwezowi Musharrafowi.

Zabójstwo Benazir Bhutto wywołało sporo zamieszek. Do najkrwawszych starć doszło w miejscowościach Karaczi, Hajdarabadzie, Peszawarze oraz Lahore. Ludność winą za śmierć przewodniczącej Pakistańskiej Partii Ludowej obarczyła władzę Pakistanu. W trakcie uroczystości pogrzebowych i po ich zakończeniu miały miejsce liczne ataki na obiekty administracji, a w ulicznych starciach w Karaczi zginęło ponad dziesięć osób.

Benazir Bhutto była jednym z najbardziej znanych i cenionych na świecie i w kraju polityków. Mimo licznych oskarżeń o korupcję, uważana była za symbol walki o demokrację i postęp w świecie islamu. Jej śmierć wstrząsnęła zarówno obywatelami, jak i całą sceną polityczną. W wyborach parlamentarnych, które ostatecznie odbyły się 18 lutego 2008 roku zwyciężyły dwa ugrupowania: Pakistańska Partia Ludowa, której przed zabójstwem przewodniczyła Benazir Bhutto oraz Pakistańska Liga Muzułmańska Nawaz, której liderem był Nawaz Sharif, wyraźnie wyprzedzając wspierającą prezydenta Perweza Musharrafa Pakistańską Ligę Muzułmańską. We wrześniu 2008 roku władzę w Pakistanie przejął wdowiec po Benazir Bhutto, Asif Ali Zardari, po rezygnacji Perweza Musharrafa z pełnienia funkcji prezydenta.²⁹

W zamachu na Benazir Bhutto szokujący jest fakt, że winą za jej śmierć obarczony został ówczesny prezydent Pakistanu. Człowiek, który powinien dbać o bezpieczeństwo obywateli, doprowadził pośrednio do śmierci niewinnych osób, znajdujących się w pobliżu wybuchu ładunków, które miały zabić przewodniczącą Pakistańskiej Partii Ludowej.

---

²⁹ <http://www.psz.pl/tekst-13261/Pakistan-ma-nowego-prezydenta> (data odczytu: 26.04.2014).

ZAKOŃCZENIE

Terroryzm jest zjawiskiem, które rozwija się w dynamicznym tempie. Zmianie ulegają nie tylko narzędzia i techniki działań terrorystycznych, ale również sama definicja terroryzmu, która dostosowuje się do aktualnej rzeczywistości.

Początkowo terroryzm nie był utożsamiany z czymś negatywnym, ułatwiał zarządzanie i utrzymanie porządku w państwie w okresie rozruchów. Z czasem stał się sposobem na wywieranie politycznego wpływu na rządzących państwami, poprzez zastraszanie obywateli.

Działania terrorystów mają przede wszystkim na celu wzbudzić w społeczeństwie poczucie lęku i zagrożenia oraz przyczynić się do paraliżu aparatu władzy, która nie będzie mogła prawidłowo realizować swoich funkcji, a pod wpływem presji obywateli spełni żądania zamachowców.

Terroryści, by osiągnąć zamierzone cele stosują różne narzędzia i techniki. Niektóre z nich, takie jak zabójstwa, porwania, zamachy bombowe znane są od dawna. Dynamiczny rozwój nauki i technologii w dwudziestym wieku przyczynił się do upowszechnienia nowoczesnych form działalności terrorystów, w tym cyberterroryzmu i bioterroryzmu. Wybór konkretnej metody zależy od okoliczności, celu ataku, a także dostępności narzędzi.

Ofiarami ataków terrorystycznych mogą być nie tylko osoby znane i cennie w świecie polityki, ale także zwykli niewinni obywatele.

Akty terrorystyczne silnie wpływają na psychikę nie tylko bezpośrednich ofiar, ale także ich bliskich i całej społeczności. Lęk, jaki wywołują działania terrorystów powoduje destabilizację władzy i społeczeństwa.

Terroryzm zagraża nie tylko bezpieczeństwu zewnętrznemu państwa, ale także wewnętrznemu. Ataki terrorystyczne, zwłaszcza akty terroryzmu indywidualnego mogą prowokować wojny, być przyczyną pojedynczych incydentów, a także pogarszać międzynarodowe stosunki. Niektóre ofiary mogą reagować odseparowaniem, a u innych zamachy terrorystyczne mogą wywoływać agresję i chęć zemsty.

Działania terrorystyczne nadal dla wielu pozostają zagadką. Obecnie prowadzone są liczne badania, które mają na celu poznanie psychologii terroryzmu, a szczególnie motywów działania terrorystów i charakterystycznych cech ich osobowości.

Motywy działania terrorystów mogą być różne, mogą wynikać z braku akceptacji dla obecnego porządku prawnego, być przejawem sprzeciwu na nierówność społeczną lub stanowić odwet za doznane krzywdy. Przyczyną ataków terrorystycznych może być także chęć szerszenia wyznawanej wiary

i przyjętej ideologii, oraz unicestwienie osób mających poglądy sprzeczne z przekonaniem terrorystów.

Terrorysty to najczęściej jednostki, które nie mają zaburzeń osobowościowych, co dodatkowo utrudnia jednoznaczne wskazanie tych cech charakteru, które mogłyby opisywać typowego terrorystę, a tym samym uniemożliwia izolowanie takich osób od reszty społeczeństwa.

Na rozwój terroryzmu duży wpływ mają postawy społeczeństwa i stopień akceptacji działań terrorystycznych. Często zdarza się, że ludzie podejmują jakiegokolwiek kroki dopiero w momencie, gdy konkretny problem dotyczy ich bezpośrednio. Obecnie żaden kraj i żadna lokalna społeczność nie może czuć się w pełni bezpieczna i niezagrażona możliwością zaatakowania przez terrorystów, dlatego ważny jest stanowczy sprzeciw aparatu władzy państwa i jego obywateli wobec tego typu działań.

BIBLIOGRAFIA

Wydawnictwa zwarte

1. Aleksandrowicz T., *Terroryzm międzynarodowy*, WAIp, Warszawa 2008.
2. Bernard A., *Strategia terroryzmu*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1978.
3. *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI w. Wyzwania i strategie*, (red.) Jakubczak R., Flis J., Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2006.
4. Białek T., *Terroryzm manipulacja strachem*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2005.
5. Biela A., Bryk D., Kida G., Wołończiej M., *Psychologiczne uwarunkowania terroryzmu jako zjawiska globalnego* [w:] *Terroryzm – dawniej i dziś*, (red.) Jaroszyński P., ks. Tarasiewicz P., Chłódna I., Smoleń – Wawrzusiszyn M., Fundacja „Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej” i Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
6. Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
7. Borkowski R., *Terroryzm* [w:] *Konflikty współczesnego świata*, (red.) Borkowski R., Uczelniane Wydawnictwa Naukowe – Dydaktyczne, Kraków 2001.
8. Bullock A., Stallybrass O., Trombley S., *Słownik pojęć współczesnych*, Książnica, Katowice 1999.
9. Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej. W imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Wrocław 2000.

10. Hobfoll S. E., *Stres, kultura i społeczność*, GWP, Gdańsk 2006.
11. Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, Bertelsmann Media, Warszawa 2001.
12. Hołyst B., *Terroryzm Tom 1*, Lexis Nexis, Warszawa 2011.
13. Indeckii K., *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu [w:] Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym*, (red.) Pływaczewski E., Kantor Wydawniczy Zakamycze, Zakamycze 2005.
14. *Mały słownik języka polskiego*, (red.) Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.
15. Nelson T. D., *Psychologia uprzedzeń*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
16. Sielski J., *Osobowość fundamentalistyczna i fanatyczna opoką działań terrorystycznych [w:] Terroryzm. Globalne wyzwanie*, (red.) Kowalczyk K., Wróblewski W., Wydawnictwo Adam-Marszałek, Toruń 2006.
17. Szlendak T., *Terroryzm oczyma socjologa [w:] Terroryzm. Materiały z sesji naukowej. Toruń 11.04.2002*, (red.) Kwiatkowska – Darul V., Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.
18. Wierziński R., *Portret psychologiczny terrorysty z kręgu fundamentalizmu islamskiego [w:] Katastrofy naturalne i cywilizacyjne. Terroryzm współczesny. Aspekty polityczne, społeczne i ekonomiczne*, (red.) Żubera M., Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Gen. T. Kościuszki, Wrocław 2006.
19. Wolak K., *Osobowość terrorysty (?) [w:] Terroryzm. Materiały z sesji naukowej. Toruń 11.04.2002*, (red.) Kwiatkowska – Darul V., Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.

Wydawnictwa ciągłe

1. Kubik T., Kossowska M., *Reprezentacje poznawcze terrorysty i ich indywidualne uwarunkowania*, „Psychologia Społeczna”, 2007, nr 2.
2. Resztak I., *Zjawisko terroryzmu*, „Prokuratura i Prawo”, 2012, nr 7-8.
3. Wojciechowski E., *Terroryzm. Analiza pojęcia*, „Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego”, 2009, nr 1.
4. Wojciechowski S., *„Sieć” przyczyn współczesnego terroryzmu – analiza czynników, mechanizmów i modeli*, „Przegląd Polityczny”, 2011, nr 3.

Serwisy internetowe

1. <http://fakty.interia.pl>.
2. <http://swiat.newsweek.pl>.
3. <http://www.pdf.edu.pl>.
4. <http://www.psz.pl>.
5. <http://www.tvn24.pl>.
6. <http://www.wprost.pl>.